

http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/gnvp/2010_4_SV2/8.pdf. (дата звернення: 09.02.2020).

3. Малишевська І. А. Програма оздоровчо-освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку «Веселкова музикотерапія» / І. А. Малишевська, С. К. Демидова. Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 44 с.

4. Музикотерапія як метод оздоровлення. – URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/2958-muzikoterapiya-yak-metod-ozdorovlennya/> (дата звернення: 09.02.2020).

5. Сливка Л. В. Музикотерапія в освітньому процесі: історичне і теоретичне підґрунтя / Л. В. Сливка // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». – 2015. – Вип. 37. – С. 164-166.

6. Сорока О. В. Музикотерапія як інноваційна здоров'язбережувальна технологія для роботи з молодшими школярами / О. В. Сорока, Л. Д. Банкул // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». – 2013. – Вип. 27. – С. 192-195.

Клевака Леся Петрівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки,
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
Гришко Ольга Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

SANDPLAY – МЕТОД ВПЛИВУ НА ДИТИНУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Постановка проблеми. Наразі в Україні відбувається реформування і модернізація інклюзивної освіти. Одним з глобальних чинників цього процесу є цивілізаційні процеси, пов'язані з еволюційним розвитком людства та зміною ставлення до осіб з інвалідністю. Дітям з особливими освітніми потребами дошкільного віку гарантоване законом

право здобувати освіту в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти (ЗДО) за місцем проживання.

В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей; забезпечує рівноцінне ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з інвалідністю. Отримані поза соціумом знання і вміння не могли допомогти дітям з інвалідністю цілковито адаптуватися в суспільстві, підготуватися до подолання неминучих життєвих труднощів, а, отже, реалізуватися в повній мірі як рівноправні і повноцінні члени суспільства. В інклюзивних групах діти включені в освітній процес. Вони осягають основи незалежного життя, засвоюють нові форми поведінки, спілкування, взаємодії, вчать виявляти активність, ініціативу, свідомо робити вибір, досягати згоди у розв'язанні проблем, приймати самостійні рішення.

Орієнтація на врахування індивідуальних здібностей, потреб, інтересів кожної дитини вимагає від вихователя і психолога знання інноваційних тенденцій в освіті, володіння сучасними особистісно орієнтовними технологіями. Одним із шляхів реалізації інноваційного підходу до навчання і виховання дітей з інвалідністю є використання методу «sandplay» – гри з піском.

Аналіз наукових досліджень і публікацій засвідчує, що питання використання гри з піском висвітлено в наукових доробках вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема С. Баришнікової, Н. Бережної, Т. Грабенко, А. Грешичкіної, Н. Дикань, О. Зайви, Т. Зінкевич-Євстигнеєвої, І. Карабаєвої, М. Кисельової, Н. Коваленко, Т. Кривошеї, Л. Лебедевої, Н. Маковецької, Т. Мірошніченко, С. Овсієнко, Т. Павленко, Н. Сакович, Б. Тернера, Л. Тягур, К. Юнга, Н. Юрченко та інших.

Мета статті: висвітлити особливості застосування в інклюзивному освітньому просторі закладу дошкільної освіти методу «sandplay».

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні дуже популярним методом впливу на дитину став sandplay, що з англійської дослівно означає «пісочна гра». Sandplay – є унікальним способом спілкування із світом і самим собою; способом зняття внутрішнього напруження і відкриття нових шляхів розвитку.

Уперше на початку XIX ст. Герберт Уелс помітив, що його сини, граючись з мініатюрними фігурками, намагаються знайти рішення власних проблем. Згодом почали використовувати пісок у своїй

діяльності Шарлота Бюлер та Маргарет Лювенфельд, які надавали великого значення тактильному контакту дитини з піском та водою, використовували ігри з піском, сполучаючи з різними предметами та ляльками. М. Лювенфельд мала значну колекцію маленьких іграшок та мініатюр, пофарбованих паличок, камінчиків тощо. Вона зберігала їх у коробці, яку діти називали «Коробкою здивування». Дитина мала можливість вільно гратися з піском, водою і фігурками. У 1935 р. вона опублікувала книгу «Гра в дитинстві», у якій описала свою методику «Техніку побудови світу» [4, с. 316].

Вищезазначена робота була помічена Карлом Юнгом, і він запропонував своїй учениці Дорі Калфф приділити особливу увагу дитячій грі на піску, що згодом стала самостійним напрямом у психотерапії. Д. Калфф поклала в основу свого підходу пісочної терапії теорію К. Юнга. Сьогодні технологія роботи з піском, «sandplay», надає необмежені можливості для організації інтегрованої діяльності дошкільнят та визнана у всьому світі [4, с. 316-317].

Зазначимо, що найсприятливіший період для «sandplay» є дошкільний вік. Адже провідний вид діяльності дитини дошкільного віку це гра, саме в грі дитина пізнає навколишній світ та себе. «Sandplay» – це той метод, завдяки якому дитина з піску і невеличких фігурок будує свій індивідуальний і неповторний світ у мініатюрі. Граючись, вона виражає на піску те, що спонтанно виникає в її свідомості. Гра з піском – це натуральний і посильний для кожної дитини вид діяльності. Дитина з інвалідністю, часто, словами не може висловити свої переживання, страхи, і тут їй на допомогу приходять ігри з піском. Проігруючи хвилюючі її ситуації за допомогою іграшкових фігурок, створюючи картину власного світу з піску, дитина звільнюється від напруги. А найголовніше вона набуває безцінного досвіду символічного вирішення багатьох життєвих ситуацій, тому що у справжній казці все завжди закінчується добре.

Доведено, що метод «sandplay» здійснює позитивний вплив на психіку дитини. По-перше, суттєво збільшується бажання дитини дізнаватися про щось нове, експериментувати та працювати самостійно. По-друге, у пісочниці суттєво розвивається тактильна чуттєвість. По-третє, у іграх з піском більш гармонійно і інтенсивно розвиваються всі пізнавальні функції (сприймання, увага, пам'ять, мислення), а також мова і моторика. По-четверте удосконалюється предметно-ігрова діяльність, що в подальшому сприяє розвитку сюжетно-рольової гри і

комунікативних навичок дитини. По-п'яте, пісок, як і вода, має можливість «заземляти» негативну енергію, що особливо актуально з «особливими» дітьми [2, с. 22].

Завдання пісочної терапії зорієнтовані на те, щоб допомогти дитині та узгоджуються з внутрішнім прагненням дитини до самоактуалізації, а саме: формуванню цілісного, сильного і здорового «Я» дитини, забезпеченню рівноваги між внутрішнім світом переживань і внутрішніх потреб і зовнішнім соціальним світом; позбутися психологічних травм; пісочниця є контейнером, який покликаний вміщувати і витримувати усі негативні і позитивні переживання дитини; пісок і вода, виступаючи важливими носіями сенсорних вражень, відчуттів й емоційно-позитивних переживань, здійснюють заспокійливий вплив, дають емоційну розрядку та й одночасно допомагають стимулювати поведінкову активність, спонукають дитину до гри; через програвання своїх фантазій, страхів, бажань у безпечних умовах піскової терапії дитина (в тому числі і дорослий) набуває можливості контролю за своїми внутрішніми переживаннями; гармонізувати загальний психоемоційний стан, знизити тривожність; виробити у дитини відчуття структурованості, чіткості, знання межі і границі (особливо важливо для гіперактивних дітей); удосконалення координації рухів, дрібної моторики, орієнтації у просторі; стимуляція вербальної і невербальної активності у процесі гри, формування навичок позитивної комунікації; розвиток сенсорно-перцептивної сфери дитини, зокрема тактильно-кінестетичної чутливості [4, с. 317-318].

Для реалізації методу «sandplay» використовується дерев'яна таця стандартного розміру (50×70×8 см), пісок, вода і колекція мініатюрних фігурок. Дно і борти пісочниці зазвичай пофарбовані в блакитний колір, що дозволяє моделювати воду і небо. Колекція повинна включати в себе всі можливі об'єкти, які тільки зустрічаються в навколишньому світі. Використовуються фігурки реальні і міфологічні, створені людиною і природою, привабливі і жахливі. Використання природних матеріалів дозволяють відчути зв'язок з природою, а створені людиною мініатюри – прийняти те, що вже існує. Для психолога складання колекції може стати окремим творчим і захоплюючим процесом [1, с. 22].

На початковому етапі доречно дозволити дітям насолодитися піском і поліпити з нього те, що вони хочуть. Пересипання піску з долоні в долоню сприяє стабілізації внутрішнього стану дошкільника;

споглядання руху піску допомагає досягнути плинність часу. Обов'язково варто продемонструвати дітям пісочний годинник. На його прикладі можна метафорично показати зв'язок минулого, сьогодення і майбутнього. Майбутнє – верхня частина пісочного годинника, минуле – нижня, а теперішнє – вузька щілина між ними. Це дуже важливо для відчуття і усвідомлення себе й часу, важливості моменту, миті, буття. Граючи, діти створюють за власним бажанням певні ігрові сюжети. Психолог, вихователь має спонукати дітей розповісти про характери персонажів ігор, придумати назви для створених композицій. Варто запропонувати дошкільникам ідентифікувати себе з якимось предметом або персонажем, організувати розмову між іграшками. Далі можна організувати роботу дітей у невеликих групах, по 2-3 особи. Психолог може пропонувати вправи, які виконують усі дошкільники одночасно.

Вправа «Мандри». Двома пальцями правої руки (вказівним і середнім) «покрокувати» до центру пісочниці, зупинитися і привітатися без слів. Потім повторити це пальцями лівої руки.

Вправа «Танці». Двома пальцями правої руки (вказівним і середнім) «потанцювати» під запропоновану музику. По троє «водити хоровод» з усіма пальцями правої, а потім лівої руки у центрі пісочниці.

Вправа «Збирання піску в купку». Утрюх згрібати пісок у купку правими руками, а потім лівими.

Вправа «Дощ». Утрюх діти мають улаштувати «дощ» із піску: низький, середній, високий («Який дощ вам найбільше сподобався?»).

Вправа «Тарілка». Сформувати з піску коло і оздобити «тарілку» будь-яким розписом.

Вправа «Сліди». Сформувати з піску квадрат, мізинчиками зробити у ньому відбитки. («Чиї це сліди? Які тваринки вас відвідали? Розкажіть про це одне одному»).

Вправа «Переміщення піску». Придумати п'ять оригінальних способів переміщення піску. Зробити це по черзі.

Вправа «Закопування». Придумати три способи заховати пальці у пісок. Виконувати по черзі.

Вправа «Дзеркало». Один учень щось робить у піску, а інші двоє мають точно повторити його дії. Кожен має побути в ролі лідера [2, с. 23-24].

Цікавий вид роботи для дітей з інвалідністю – малювання на піску та малювання кольоровим піском. Установлено, що малювання має

позитивний вплив на дитину. Це не просто розвага, гра, вміння відтворити навколишній світ. Малювання сприяє гармонійному розвитку дитини та формуванню таких базових якостей особистості, як самостійність і креативність. Малювання сприяє розвитку дрібної моторики, а як наслідок – розвитку мовлення і розумових здібностей. У дітей розвивається координація рухів. Дитячі пальчики стають більш сильними, спритними, вмілими. Окрім цього, малювання сприяє розвитку пам'яті, уваги, зосередженості. У творчому процесі дитина навчається розрізняти кольори та їх відтінки, у неї формується поняття про форму, величину, кількість. Через малювання дитина пізнає навколишній світ по-новому, запам'ятовує його і вчиться його любити. Ще не вміючи виражати свої емоції словами, дитина чудово «розповідає» про них фарбами. Багата фантазія, ініціативність, вміння приймати рішення, самостійність у їх втіленні, посидючість, зосередженість активно формуються під час малювання і в майбутньому обов'язково знадобляться дитині.

Одним із найдревніших способів малювання є малювання на піску і одним з порівняно нових – малювання піском. Малювати на піску можна паличкою, камінчиком чи будь-яким іншим придатним для цього предметом. Але найдоцільніше малювати пальчиками. Таке заняття дуже подобається дітям. Малювання пальчиками на піску є корисним для дітей будь-якого віку: у них розвивається дрібна моторика, гнучкість та чутливість пальців. У процесі малювання на піску дитина розслабляється, у неї проходять страхи, комплекси, розвивається впевненість у собі. Адже на піску дитина може намалювати все, що завгодно. А невдалий малюнок дуже легко виправити, розрівнявши поверхню піску і продовжуючи малювати доти, доки не отримаєш задумане [1, с. 11]. Малювати можна не лише на поверхні піску, але й самим піском. Для цього промитий пісок ми фарбуємо у різні кольори і просушуємо. Пісок різного кольору зберігаємо у спеціальних ємкостях. Малювати піском можна вже з дітьми раннього віку. Для цього використовуємо трафарет. Щоб його виготовити, на білий аркуш паперу наносимо контур малюнка, скажімо, кішки. Потім цей малюнок вирізаємо. Отримуємо аркуш з вирізаним трафаретом. Трафарет накладаємо на аркуш паперу. Пропонуємо малюку замалювати кицю клеєм. Не страшно, якщо малюк виходить за межі малюнка, адже трафарет потім зніматиметься. Далі надаємо малюку можливість самому обрати кольоровий пісок для малювання, яким він притрушує зображення. Зайвий пісок зсипаємо у ящик, знімаємо трафарет

і отримуємо зафарбовану кішку. Зображення кішки можна домалювати фарбами – намалювати очі, смужки, плямки тощо. Кішку можна вирізати і «посадити» на заготовлене зображення даху будинку тощо. Коли діти навчаються наносити клей на аркуш, не виходячи за межі малюнка, можна розмальовувати піском зображення у розмальовках. Для цього дитина спочатку наносить клей на частини зображення певного кольору, присипає їх зверху піском цього кольору, струшує зайвий пісок і переходить до послідовного «зафарбовування» піском відповідного кольору інших деталей зображення. Коли зображення висихають, їх можна вирізати і створити будь-яку колективну композицію. Дітям подобається виконувати колективні зображення на різні теми, зокрема на морські. Фарбами за допомогою своїх долоньок діти малюють риб та медуз, а піском – морське дно, на якому можна розмістити справжні мушлі. Старші дошкільники вже можуть самостійно намалювати малюнок простим олівцем, а потім розфарбувати його кольоровим піском. Для того щоб малювати кольоровим піском, діти мають оволодіти певними прийомами, докласти розумових і фізичних зусиль. Малюків цікавить процес, їм подобаються сліди, які залишає кольоровий пісок на папері. Дітей старшого дошкільного віку більше цікавить результат. Коли діти струшують безформну купку піску з аркуша паперу і бачать результат – зображення певного предмета, рослини, пташки чи тварини, у них з'являється мотивація до подальшої творчості [4, с. 320-321].

Ігри з піском є ефективним методом психологічної допомоги дитині. Заняття з піском поліпшують емоційний стан дітей: гіперактивних пісок врівноважує, скутих – розслаблює, тривожних – заспокоює, агресивних – втихомирює. Під час занять та після них усі діти задоволені і виходять з бажанням зустрітися знову. І це, мабуть, найголовніше, що дають дітям ігри з піском [4, с. 321].

Висновки. Гра з піском дозволяє дитині з інвалідністю спілкування із світом і самою собою, допомагає зняти внутрішнє напруження, відкриває нові шляхи розвитку та надає дитині можливість бути самою собою. Для дітей – це ігровий спосіб розповісти про свої проблеми, продемонструвати свої страхи та позбавитись їх, а також емоційного напруження. Адже гра для дитини – це необхідна, природна й улюблена діяльність.

Список використаних джерел:

1. Гречишкіна А. Пісочна психотерапія / А. Гречишкіна, Н. Коваленко // Палітра педагога. – 2010. – №. 5. – С. 10-14.
2. Овсієнко С. Не пісок, а справжнє диво – безліч мрій у ньому втілим! / С. Овсієнко // Учитель початкової школи. – 2018. – № 4. – С. 2-24.
3. Пісочна терапія в роботі з дошкільниками / [Упоряд. Л. А. Шик, Н. І. Дикань, О. М. Гладченко, Ю. М. Черкасова]. – Харків, 2012. – 127 с.
4. Тягур Л. М. Сендплей – метод позитивного впливу на психічний розвиток дитини дошкільного віку / Л. М. Тягур // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том XI. Випуск 13. – Київ, 2013. – С. 315-324.

Лобач Марина Сергіївна
студентка 5 курсу, спеціальності «Соціальна робота»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Заїка Віталій Миколайович,
к. псих. н., доцент кафедри соціальної роботи,
Полтавський інститут економіки і права

АЛЬТЕРНАТИВНІ ФОРМИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ

Вступ. На розвиток та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування спрямовані різні форми державного влаштування. Ще з часів Київської Русі виявлялися гуманізм, чуйність, милосердя у ставленні народу до дітей-сиріт, дітей-підкидьків, які залишилися без батьків. Для них створювалися спеціальні притулки, які називались боже домками [2, с. 59]. У Російській імперії, ідея розгортання державної системи громадської опіки почала реалізовуватись за царя Федора Олексійовича, який у 1682 році наказав споруджувати шпиталі для жебраків, немічних та убогих. Було вирішено питання про заснування спеціальних будинків, де сироти повинні були навчатись грамоті та ремеслу [4]. У 1917 році усі притулки й сирітські будинки новий радянський уряд перетворив на державні і передав під керівництво Народного Комісаріату соціального забезпечення і на цей час у дитячих